

SONRASI SUUDİ ARABİSTAN MALİ KRİZİ

“

Dünya Bankası tarafından yayınlanan verilere göre, 2019'un sonunda, Krallığın borcu 2014 yılında 11,8 milyar dolara karşılık 183,7 milyar dolara ulaşmış ve böylece %1,56'nın üzerinde bir artış yaşanmıştır.

”

Dr. Recep Yorulmaz

*Ekonomi Çalışmaları
Direktörü, ORSAM*

V eliaht Prens Muhammed bin Selman'ın (MbS) yönetiminde etkisini hissettirdiği son yıllarda Suudi Arabistan, dünya gündeminde daha fazla kalmaya devam etmektedir. “Vizyon 2030” projesiyle yenilikçi bir lider olacağı imajına büyük yatırım yapan MbS; gazeteci Cemal Kaşıkçı cinayeti, prenslerin göz altına alınması, muhaliflere yapılan hukuk dışı faaliyetler ve sansasyonel yatırımları ile ülkesini korku imparatorluğu olarak anılmaya başlanan bir ortama sürüklemiştir. Ekonomisi büyük oranda petrol gelirlerine bağlı olan Suudi Arabistan, koronavirüs salgını ve petrol fiyatlarındaki düşüşle önemli ölçüde gelir kaybına uğramıştır. IMF tahminlerine göre, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde petrol ihracatçılarının gelirlerinde 226 milyar dolarlık düşüş ve sektörde %4,2'lik küçülme beklenmektedir. Gelir düşüşü nedeniyle bütçedeki açıkların artması, ülkelerin

koronavirüs nedeniyle durgunlaşan ekonomik faaliyetlerini canlandırmak için müdahale gücünü sınırlandırmaktadır.

Özellikle, küresel anlamda 'ikiz felaketler' olarak adlandırılabilir. Kovid-19 salgını ve petrol fiyat şoklarının etkisi ile Suudi Arabistan ekonomisi uzun yıllardır yaşadığı en kötü mali kriz ile karşı karşıya kalmıştır. MbS'nin ekonomik çeşitliliği sağlayıp petrole olan bağımlılıktan kurtulmak adına attığı adımların merkezinde olan özel sektör, bu süreçte en çok yara alan kesim olmuştur. Dahası, virüsün ülkede görülmeye başladığı mart ayında, ülkede kıdemli kraliyet üyelerine yapılan operasyonlar, Rusya ile girilen petrol piyasası mücadelesi ve akabinde Donald Trump yönetimi ile çatışma boyutuna gelen süreç, MbS'nin otoritesinin sarsılmasına neden olmuştur.

Gelecek nesillerin eski refah devleti şartlarından çok uzakta yaşamak zorunda kalabileceği yorumlarının da yapıldığı bir or-

tamda, ekonomi yönetiminde krizin önüne geçmek için atılan adımlar da mevcut durumu toparlamak için yeterli görülmemektedir. Petrol fiyatlarının seyri ile giderek artan bütçe açıkları neticesinde Suudi yönetimi; yeni gelir kalemleri yaratma, harcamalarda kısıntılara gitme ve salgın süresince çalışmayan gerçek ve tüzel kişilere destek sağlama gibi politikalar üzerinde çalışmaktadır. Bu süreçte atılan en çarpıcı adımların katma değer vergisinin üç katına çıkarılmasını kapsayan tasarruf tedbirleri olması, günümüze kadar süregelen cömert refah devleti imajına büyük darbe vurmuştur. Suudi Arabistan'ın asgari geçim indiriminin kaldırılması gibi iş gücünde yer alan bireylere ve hane halkına doğrudan etki edecek tedbir kararları, toplumda da hoşnutsuzluğa ve karamsarlığa sebep olmaktadır.

Yaşananlar Kriz Belirtileri mi?

Dünya Bankası tarafından yayımlanan verilere göre, 2019'un sonunda, Krallığın borcu 2014 yılında 11,8 milyar dolara karşılık 183,7 milyar dolara ulaşmış ve böylece %1,56'nın üzerinde bir artış yaşanmıştır. Maliye Bakanı Muhammed el-Cedan, hükümetin bu yıl 220 milyar riyal (58 milyar dolar) borç almayı planladığı

ğini açıklamıştır. Bu durum ülkenin borcunun çeyrek trilyon dolara çıkacağı anlamına gelmektedir. Düşen petrol fiyatları ile Hac ve Umre seyahatinin askıya alınması ülkenin gelirini azaltacak diğer faktörler olacaktır. Borçlardaki bu artışın en önemli sebepleri arasında; Yemen iç savaşının yüksek maliyetleri ve Libya, Suriye ve diğer Arap ülkelerine yapılan müdahaleler de gösterilmektedir.

Salgınla mücadelede kötü bir grafik çizmeyen Krallık, salgının etkisinin uzaması ile özellikle hizmetler sektöründeki aksaklıklar ile mücadele etmek durumunda kalmıştır. Turizm ve eğlence sektöründe yaşanan daralmanın ülke ekonomisine etkisinin hissedilir büyüklükte olması beklenmektedir. Hac turizminin bu yıl ertelenmesi olasılığı bütçede önemli boyutta yeni bir açık anlamına gelecektir. Öte yandan, Veliaht Prens Selman'ın mega projelerinin bir kısmına yapılacak harcamalardaki kesintiler de krizin bir diğer boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır.

“
Mevcut şartlarda yabancı işçiler için cazibe merkezi konumundaki Suudi Arabistan, birçok sektörde bu işçilere bağlı olan yapısı itibarıyla bu çekiciliğini yitirmesiyle oldukça zor durumda kalabilecektir.
”

Bununla birlikte, Krallığın şişirilmiş kamu sektörüne maaş ödemelerini devam ettirilirken, 1 Haziran itibarıyla çalışanlara ödenen asgari geçim indirimine son verileceğinin açıklanması kriz yönündeki endişeleri artırmıştır. Bu karar on binlerce yabancı işçinin işini kaybetmesi anlamına gelebilecektir. Mevcut şartlarda yabancı işçiler için cazibe merkezi konumundaki Suudi Arabistan, birçok sektörde bu işçilere bağlı olan yapısı itibarıyla bu çekiciliğini yitirmesiyle oldukça zor durumda kalabilecektir. Maliye Bakanı Muhammed el-Cedan'ın açıkladığı kamunun mali istikrarı için gerekli olan katı önlemler, ülke ekonomisinin karşı karşıya olduğu risklere işaret etmesi sebebiyle önem arz etmektedir. Salgının kamu maliyesi üzerindeki etkilerinin yılın ikinci çeyreğinde görüleceği düşünüldüğünde, virüsle mücadele için gerekli tedbirlerin alınabilmesi için büyük harcama kesintileri yapılması gerekliliği de ön plana çıkmaktadır.

Öte yandan, Suudi Arabistan Para Otoritesi, ülkenin ABD hazine tahvili ve yabancı mevduatlardan oluşan varlıklarının son 19 yılda en düşük seviyeye gerileyerek, 464 milyar dolara düştüğünü açıklamıştır. Rezervlerdeki bu 27 milyar dolarlık azalış, Suudi Arabistan'ın, salgına bağlı olarak ekonomik faaliyetlerin yavaşlamasını ve petrol gelirlerindeki düşüşü telafi etmek için rezervleri kullandığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, Maliye Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, petrol gelirlerindeki düşüşle birlikte 2020'nin ilk çeyreği

itibarıyla bütçe açığının 9 milyar dolar olduğu belirtilmiştir. Öyle ki, bütçede 2020 yılı için GSYH'sinin %6,4'üne denk gelen 50 milyar dolarlık bir açık tahmin edilmektedir. Maliye Bakanı el-Cedan, açığın GSYH'nin %9'una çıkabileceğini ifade etmiştir.

“

IMF tahminlerine göre petrol fiyatları 50-55 dolar bandına çıkması halinde dahi Suudi Arabistan'ın altın rezervleri 2024 yılında 5 aylık ithalat giderleriyle hemen hemen aynı seviyeye gelecektir. Bu endişe verici tablo ülke ekonomisinin ciddi bir kriz ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu süreçte Suudi yönetimi, sabit dolar kuru politikasından vazgeçmek zorunda dahi kalabilecektir.

”

Güncel petrol fiyatları seviyesinin ülkelerin bütçe dengeleri için gerekli olan miktarın altında devam etmesi, ülke ekonomilerinin geleceği için tehlikelidir. Petrol talebinde zirve yaşanabilmesinin çok kısa zaman diliminde olamayacağı düşünüldüğünde, mevcut varlıkların kısa süre içinde tükenebileceği öngörülmektedir. Başka bir ifade ile petrol fiyatlarının seyri bu ülkelerin ekonomilerinin geleceğini belirleyecek en önemli faktör olacaktır. Öyle ki, IMF tahminlerine göre petrol fiyatları 50-55 dolar bandına çıkması halinde dahi Suudi

Arabistan'ın altın rezervleri 2024 yılında 5 aylık ithalat giderleriyle hemen hemen aynı seviyeye gelecektir. Bu endişe verici tablo ülke ekonomisinin ciddi bir kriz ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu süreçte Suudi yönetimi, sabit dolar kuru politikasından vazgeçmek zorunda dahi kalabilecektir.

Önleyici Politikalar

Söz konusu tehlikeleri bertaraf etmek için acil atılması gereken adımların tartışıldığı bir ortamda IMF, ülkelerin egemen servet fonlarına bu şokların etkisini silmek ve ekonomik büyümeyi sağlamak için yeni alanlara yatırım yapmaları ve ekonomilerini çeşitlendirmeleri için çağrıda bulunmuştur. Körfez bölgesindeki varlık fonlarının büyüklüğü düşünüldüğünde, bu fonlar ekonomik durgunlukla mücadele için uygun bir araç olarak görülebilecektir. Bu minvalde, Suudi Arabistan Kalkınma Fonları, koronavirüsün ekonomiye etkilerini hafifletmeyi amaçlayan hükümet girişimlerini destekleyen, KOBİ'lerin ve tıbbi sektörün de önemli pay aldığı tedbir paketi açıklamıştır.

Buna göre Krallık, yeni küçük ölçekli projelere borçlanma portföyünün %20'sine tekabül eden 118 milyar riyal (31,5 milyar dolar) tutarında kaynak ayırmıştır. Bununla birlikte, Ulusal Kalkınma Fonu (PIF), ülkenin kalkınma önceliklerini ve ekonomik ihtiyaçlarını desteklemek için 22 milyar riyallik (5,8 milyar dolar) bir paket açıklamıştır. Benzer şekilde, Tarımsal Kalkınma Fonu, yaptığı açıklama

ile tarım sektörüne verdiği kredilerin taksit ödemelerinin Eylül'e kadar erteleneceğini belirtmiştir. Ayrıca 300 milyon riyal tutarında dolaylı kredilerle KOBİ'lerin teşvik edileceği açıklanmıştır.

Öte yandan, Kral Selman bin Abdulaziz, sosyal güvenlik yardımı alanlara verilmek üzere 1,85 milyar riyal (492,6 milyar dolar) tutarında Ramazan yardımı talimatı vermiştir. Buna göre aile reislerine 1.000 riyal verilirken diğer aile üyelerine 500 riyal verilecektir. Son dönemde koronavirüs ve petrol fiyat şoklarının etkisi ile KDV oranlarını yüzde 5'ten yüzde 15'e çıkaran ve kamu harcamalarında kesintilere giden Suudi Arabistan'ın, sosyal güvenlik harcamalarında kesintiler yapılacağı yönündeki algıları kırmak için böyle bir adım atmış olduğu düşünülmektedir.

İç piyasaya yönelik bu hamlelerin yanında yurt dışı yatırımlar yoluyla geleceğe yönelik politikalar da izlemek isteyen Krallık, özellikle ABD'de birçok yeni yatırım aracına başvurmuştur.

ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nun 15 Mayıs 2020'de açıkladığı rapora göre, Krallık, PIF

aracılığıyla havacılık ve uzaydan eğlence sektörüne birçok alanda ABD şirketlerine yatırım yapmıştır. Yaklaşık 320 milyar dolar değerinde bir varlığı yöneten fon, Boeing'den 713,7 milyon dolar, Facebook'tan 521,9 milyon dolar, Disney'den 495,8 milyon dolar tutarında hisse satın almıştır. Ayrıca, Bank of America'ya 487,6 milyon dolar, Citigroup'a 522 milyon dolar ve Amerikan Tevdi Makbuzu aracılığıyla İngiliz petrol şirketi BP'ye 827,7 milyon tutarında yatırım yapmıştır.

“
Vizyon 2030 doğrultusunda ülkenin ekonomisini çeşitlendirerek petrole olan bağımlılığın azaltılması için bir fırsat olmuştur. Nitekim, PIF Başkanı Yasir el-Rumayyan, özellikle havacılık, eğlence ve enerji şirketlerinin hisse senetlerindeki düşüşün bir fırsat oluşturduğunu belirtmiş ve ekonominin normalleşmesiyle yatırımların karşılığını fazlaca alacaklarını iddia etmiştir.

”

Ancak, bu yatırımların ağırlıklı olarak ABD'ye yapılmış olması Rusya ile girilen petrol piyasası savaşında, kaya petrolü üreticileri yara alan ABD'nin tepkisini çeken Krallık'a Trump tarafından çıkarılmış bir fatura olabileceği tartışmaları yapılmaktadır. Suudi yetkililere göre ise koronavirüs nedeniyle şirketlerin hisselerindeki düşüş, Vizyon 2030 doğrultusunda ülkenin ekonomisini çeşitlendirerek petrole olan bağımlılığın azaltılması için bir fırsat olmuştur. Nitekim, PIF Başkanı Yasir el-Rumayyan, özellikle havacılık, eğlence ve enerji şirketlerinin hisse senetlerindeki düşüşün bir fırsat oluşturduğunu belirtmiş ve ekonominin normalleşmesiyle yatırımların karşılığını fazlaca alacaklarını iddia etmiştir. Son tahlilde, tüm bu önlemlere rağmen, kısa ve orta vadede Suudi Arabistan ekonomisinin önündeki tehlikelerin boyutu ciddi görünmektedir. Özellikle petrol fiyatlarının seyri bu dönemin belirleyici faktörü olacaktır. Uzun vadede etkiler ise atılacak kalıcı adımlar ile ekonomik çeşitliliğin tam anlamıyla sağlanabilmesi ile aşılabilecektir. ■

